

HET OUDE LAND

DÖRTE HANSEN

HET OUDE LAND

Vertaling Lucienne Puijs

HarperCollins

© 2015 Albrecht Knaus Verlag, a division of Verlagsgruppe Random House GmbH,
München, Germany
Oorspronkelijke titel: *Altes Land* by Dörte Hansen
Copyright Nederlandse vertaling: © 2016 Lucienne Pruijs
Omslagontwerp: Sabine Kwauka
Omslagbeeld: © Interfoto/Bildarchiv Hansmann en Shutterstock
Auteursfoto: © Sven Jaax
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Soest
Druk: CPI Koninklijke Wöhrmann BV, Zutphen

De versregels in hoofdstuk 6 komen uit:
De heks van Sier-kon-fieks, in: Ziezo. De 347 kinderversjes; Annie M.G. Schmidt,
Amsterdam, Em. Querido's Uitgeverij BV, 2012

De dichtregel in hoofdstuk 15 "En de boer hij ploegde voort." komt uit:
De ballade van de boer, in: Negen balladen, J.W.F. Werumeus Buning, Amsterdam,
Em. Querido's Uitgevers-Mij, 1935

ISBN 978 94 027 1330 5
NUR 302
Eerste druk 2016

© Nederlandse uitgave: HarperCollins Holland
Originele uitgave verschenen bij Albrecht Knaus Verlag, München
HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises Limited
www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver.
Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

För mien Appelhuuslüüd

Kersenbomen

In sommige nachten, als de storm uit het westen kwam, steunde het huis als een schip dat op zware zee heen en weer geworpen werd. Gierend beten de rukwinden zich in de oude muren vast.

Zo klinken heksen als ze branden, dacht Vera, of kinderen als ze met hun vingers ergens tussen komen.

Het huis steunde, maar het zou niet zinken. Het borstelige dak zat nog steeds vast op de balken. Groene mosnesten woekerden in het riet, alleen bij de nok was het doorgezakt.

Van het vakwerk aan de voorzijde was de verf afgebladderd, en de ruwe eiken staanders staken als grijze botten in de muren. De inscriptie op de gevel was verweerd, maar Vera wist wat er stond: *Dit Huus is mien un doch nich mien, de no mi kummt, nennt't ook noch sien.*

Het was de eerste zin in het Platduits die ze had geleerd, toen

ze aan de hand van haar moeder op deze boerderij in dit oude land, het Alte Land, was aangekomen.

De tweede Platduitse zin kwam van Ida Eckhoff zelf en had goed de toon weergegeven van de gezamenlijke jaren die nog zouden komen: *‘Woveel koomt denn noch vun jau Polacken?’* Haar hele huis zat vol met vluchtelingen, het was genoeg.

Hildegard von Kamcke had geen enkel talent voor de slachtofferrol. Met opgeheven hoofd vol luizen en in de rug gesteund door een driehonderd jaar oude Oost-Pruisische stamboom, was ze in het ijskoude personeelsvertrek naast de deel getrokken, dat Ida Eckhoff hun als onderkomen had toegewezen.

Ze had het kind op de stromatras gezet, haar rugzak afgedaan en Ida met rustige stem en de nauwkeurige articulatie van een zangeres de oorlog verklaard: ‘Mijn dochter heeft wat te eten nodig.’ En Ida Eckhoff, Altländer boerin van de zesde generatie, weduwe en moeder van een gewonde frontsoldaat, had meteen teruggevuurd: *‘Von mi gift dat nix!’** Vera, net vijf geworden, zat rillend van de kou op het smalle bed, haar vochtige wollen kousen kriebelden en de mouwen van haar jas zaten vol met snot, dat onophoudelijk uit haar neus liep. Ze zag hoe haar moeder heel dicht voor Ida Eckhoff ging staan en met een fijn vibrato en een spottende glimlach begon te zingen: ‘Een studiebol die schrijft en leest, ben ik zeker nooit geweest. Want van jongs af was ik meer, met mijn varkens in de weer..’

Ida was zo perplex dat ze zich tot aan het refrein niet verroerde. ‘Het allerliefst wat ik bezit, dat is een varken aan het spit,’ zong

* Van mij krijg je niets!

Hildegard von Kamcke, terwijl ze in het vluchtelingenvertrek haar arm met een weids operettegebaar uitstreckte en ze zong nog, toen Ida allang koud van woede aan haar keukentafel zat.

Tegen de tijd dat het donker werd en in huis alles rustig was, sloop Hildegard over de deel naar buiten. Ze kwam terug met een appel in elke jaszak en een beker melk vers van de koe. Toen Vera de beker leeggedronken had, maakte Hildegard hem met de zoom van haar jas schoon en zette hem zachtjes terug op de deel, voor ze bij haar dochter op de stromatras ging liggen.

Twee jaar later kwam Karl Eckhoff uit Russische gevangenschap thuis, zijn rechterbeen zo stijf als een knuppel, zijn wangen zo hol dat het leek alsof hij ze naar binnen had gezogen, en Hildegard von Kamcke moest haar melk nog steeds stelen.

‘Von mi gift dat nix.’ Ida Eckhoff was iemand die woord hield, maar ze wist dat dat méns elke nacht naar haar koestal ging. Op een gegeven moment zette ze naast de oude beker in de deel een kan neer. Bij het nachtelijke melken hoefde niet ook nog de helft ernaast te gaan. Ze haalde de sleutel van de fruitschuur ’s avonds niet meer uit het slot, en soms gaf ze het kind een ei als het met de veel te grote bezem de deel had geveegd of haar bij het bonen snijden Land der dunklen Wälder had voorgezongen.

Toen in juli de kersen rijpten en op de boerderijen ieder kind nodig was om de spreuwen te verjagen, die zich in enorme troepen op de kersenbomen stortten, stampte Vera als een trommelende opwindbare speelgoedaap door de bomenrijen,

beukte met een houten lepel op een oude pan en zong luidkeels in eindeloze herhaling alle liederen die haar moeder haar had geleerd, alleen dat met het varken sloeg ze over.

Ida Eckhoff kon zien hoe het kind uur na uur door de kersenboomgaard marcheerde, tot haar donkere haar met klamme krullen tegen haar hoofd zat geplakt. Rond het middageten was haar kindergezicht donkerrood aangelopen. Vera liep langzamer, begon te struikelen, maar stopte niet met trommelen en zingen, ze marcheerde als een uitgeputte soldaat wankelend verder tot ze voorover in het gemaaide gras tussen de kersenvomen viel.

De plotselinge stilte deed Ida de oren spitsen, ze liep naar de grote deur en zag het flauwgevallen meisje in de boomgaard liggen. Geërgerd schudde ze haar hoofd en liep naar de bomen, tilde het kind als een aardappelzak over haar schouder en sjouwde het naar de witte houten bank, die in de schaduw van een grote linde naast het huis stond.

Die bank was voor personeel en vluchtelingen taboe, het was de trouwbank van Ida Eckhoff geweest en nu was het haar weduwebank. Behalve zij en Karl mocht hier niemand zitten, maar nu lag het polakkenkind met een zonnesteek op de bank en moest weer bijkomen.

Karl kwam uit de schuur aangehinkt, maar Ida was al bij de pomp en liet koud water in de emmer lopen. Ze pakte de theedoek die altijd over haar schouder hing, dompelde hem onder, vouwde hem als een hoofdverband en drukte hem op het voorhoofd van het kind. Karl tilde haar blote voeten op en legde haar benen over de witte leuning van de bank.

Vanuit de kersenboomgaard drong van ver het geklepper

van de houten ratels en pannendecksels door. Hier, dicht bij het huis, waar het veel te stil geworden was, waagden de eerste spreuwen zich alweer in de bomen. Je kon ze tussen de takken horen ritselen en smakken.

Vroeger had Karl ze uit de bomen geschoten, met zijn vader; ze waren met hun hagelgeweren door de hagen van kersenbomen getrokken, hadden als in een roes op de zwarte zwermen geknald. Naderhand was het ontluisterend de kapotgeschoten vogeltjes bij elkaar te rapen. De grote woede en daarna het ellendige hoopje veren.

Vera kwam weer bij, kokhalsde, draaide haar hoofd opzij en gaf op de witte trouwbank onder Ida Eckhoffs statige linde over. Ze kromp hevig ineem toen ze zich dat realiseerde, wilde opspringen, maar de linde draaide boven haar hoofd, de hoge boomkruin met de hartvormige bladeren leek te dansen, en Ida's brede hand duwde haar terug op de bank.

Karl kwam uit het huis met een beker melk en een boterham; hij ging naast Vera op de bank zitten, en Ida greep de houten lepel en de gebutste pan om de vrijpostige vogels te verjagen die zich in de gaard installeerden en opaten wat hun niet toekwam.

Karl veegde met de natte theedoek het gezicht van het kind schoon. Toen Vera zag dat Ida weg was, dronk ze vlug de koude melk op en graaide het brood weg. Ze stond op en maakte een wankele kniebuiging, daarna trippelde ze op blote voeten over de hete kasseien, met haar armen opzij gestrekt alsof ze op een koord danste.

Karl zag haar weer naar de kersenbomen gaan.

Hij stak een sigaret op, veegde de bank schoon en gooide de doek in het gras. Vervolgens legde hij het hoofd in de nek, nam

een diepe haal en maakte mooie ronde rookkringen die naar de kruin van de linde zweefden.

Tussen de bomenrijen door ging zijn moeder nog steeds woest tekeer met de oude kookpan.

Straks lig jij ook met een zonnesteek in het gras, dacht Karl, doe rustig aan.

Ida liep daarna zelf het huis in, haalde het geweer en schoot op de troep vogels, knalde in de lucht tot ze de laatste eter uit de kersenbomen had gehaald of tenminste voor een tijdje had weggejaagd. En haar zoon, die twee gezonde armen en een onbeschadigd been had, zat op de bank toe te kijken.

Alles er nog aan, goddank, had Ida Eckhoff gedacht, toen hij haar acht weken eerder op het perron tegemoet kwam gestrompeld. Mager was hij altijd al geweest, hij zag er moe uit en trok met zijn been, maar het had toch veel erger kunnen zijn. Friedrich Mohr had zijn zoon zonder armen teruggekregen, die moest nu maar zien wat er van zijn boerderij terecht kwam. En Paul en Heinrich Buhrfeindt waren allebei gesneuveld. Ida kon blij zijn dat ze haar enige zoon in zo'n goede toestand thuis had gekregen.

En die andere dingen, het geschreeuw in de nacht en soms het natte bed 's morgens, die waren niet ernstig. De zenuwen, zei dokter Hauschildt, dat zou binnenkort overgaan.

Toen in september de appels rijpten, zat Karl nog steeds op Ida's witte bank te roken. Mooie ronde kringen blies hij naar de gouden kruin van de linde, en aan het hoofd van de plukkersploeg, die mand na mand de rijen appelbomen afwerkte, stond Hildgard von Kamcke. In Pruisen was ze heel andere vlaktes ge-

wend, had ze gezegd, en Ida had weer heel veel zin gehad dat verwaande nest stante pede van de boerderij te verjagen. Maar ze kon niet zonder haar. Ze beet haar tanden stuk op die tengere vrouw, die 's ochtends vroeg met een zwaai op haar fiets sprong als was het een rijpaard en met een keurige houding wegreed om te melken. Die in de boomgaard ploeterde tot de laatste appel van de boom was, die in de stal de vork als een kerel hanteerde, ondertussen Mozartaria's zingend, wat op de koeien geen indruk maakte.

Maar bij Karl op zijn bank viel het zeer in de smaak.

En Ida, die geen traan gelaten had sinds haar Friedrich acht jaar geleden als een kruis levenloos in de afvoergreppel dreef, stond huilend aan het keukenraam, omdat ze zag hoe Karl luisterend onder de lindeboom zat.

'Voel je niet het liefdesverlangen...' zong Hildegard von Kamcke en ze dacht daarbij waarschijnlijk aan een ander, die dood was. Ze wist net zo goed als Ida dat daarbuiten op de bank niet meer de Karl zat op wie de moeder jarenlang had gewacht.

Haar erfopvolger Karl Eckhoff, sterk en vol goede moed, was in de oorlog gebleven. Een schietpop hadden ze haar teruggegeven. Als een vriendelijke en vreemde reiziger zat haar zoon op de trouwbank en stuurde rookringen naar de hemel. En in de nacht schreeuwde hij.

Toen de winter kwam, maakte Karl zachtjes fluitend een poppenwagen voor de kleine Vera von Kamcke, en met kerst zat de aangelopen gravin met haar altijd hongerige kind voor de eerste keer aan Ida Eckhoffs grote eettafel in de woonkamer.

In het voorjaar toen er kersenbloesem sneeuwde, speelde Karl accordeon op zijn bank, en Vera ging ernaast zitten.

En in oktober, na de appeloogst, trok Ida Eckhoff zich uit het boerenbedrijf terug en had een schoondochter, die ze waarderen kon, maar moest haten.

Dit Huus is mien un doch nich mien...

De oude inscriptie gold voor hen beiden. Ze waren aan elkaar gewaagd, er werd zwaar slag geleverd in dat huis, dat Ida niet weggeven en Hildegard niet meer verlaten wilde.

Het jarenlange geschreeuw, de vloeken, het slaan met de deuren en het breken van kristallen vazen en goudgerande kopjes trokken in de naden van de muren en sloegen als stof op de vloerplanken en plafondbalken neer. In stille nachten kon Vera ze nog horen, en als het stormachtig werd, vroeg ze zich af of het daadwerkelijk de wind was die daar zo woedend huilde.

Je kunt niet meer pronken met je huis, Ida Eckhoff, dacht ze.

Voor het raam stond de linde en hij schudde de storm uit zijn takken.

Toverfluit

Het ergst waren de kijkdagen, eens in het halfjaar, als de drie- tot vijfjarigen met hun ouders de grote repetitieruimte binnenstroomden en Bernd zijn lichte spijkerhemd droeg. En een bijpassend haarelastiekje in hemelsblauw.

Bernd was niet het type dat de dingen graag aan het toeval overliet, hij zag er alleen wel graag zo uit. De ronde bril, de volle baard, het grijzende haar in een vlecht – vertrouwen scheppende maatregelen. Voorschools muziekonderwijs was een vak dat heel veel fijnzinnigheid vergde.

Als de ouders uit Hamburg-Ottensen met hun kinderen naar de kijkdag kwamen, wilden ze geen muzikleraar met vlinderdasje zien. Bernd schotelde hun de artistieke eindveertiger voor, toegewijd, dynamisch, ongekunsteld – maar professioneel. Het was hier geen volkshogeschool.

Muzimuis stond voor een pretentieuus peuter- en kleuterpro-

gramma, en wanneer Bernd zijn korte welkomstpraatje hield, verwerkte hij daarin zorgvuldig de bijbehorende sleutelwoorden. ‘Speels’ was altijd het eerste.

Anne zat in een grote kring op de houten vloer van de repetitieruimte, haar mondhoeken en wenkbrauwen opgetrokken, de dwarsfluit op schoot. Het was haar achtste kijkdag, en ze sloot heel even haar ogen toen Bernd het woord ‘behoedzaam’ zei. Nu ontbraken nog ‘talent’, ‘potentieel’ en ‘cognitieve vaardigheden’.

Het meisje op de schoot van haar moeder naast Anne was hooguit drie; ze knabbelde aan een rijstwafel en trommelde verveeld met haar voeten, staarde Anne een tijdje aan, daarna boog ze naar haar toe en greep met haar kleverige handjes naar de fluit. De moeder keek glimlachend naar het kind. ‘Wil je daar een keertje op blazen, schat?’

Anne zag de natte kindermund waaraan wafelrestjes plakten; ze hield haar instrument met twee handen vast en haalde diep adem. Ze merkte hoe zich langzaam een muur van woede in haar vormde. Ze voelde een enorme drang om met haar volledig zilveren concertfluit een klap op het hoofd van het kind te geven – of nog veel liever, de moeder te slaan, die een gestreepte maillot droeg en een gebloemde sjaal in haar haar had. Die nu niet-begrijpend haar voorhoofd fronste omdat haar ondergekwijlde driejarige niet op een professioneel instrument van zesduizend euro mocht blazen.

Maak je niet druk, dacht Anne, het kind kan er niets aan doen.

Ze hoorde dat Bernd aan het eind van zijn kleine toespraak kwam: ‘...gewoon voor het pleziér in de muziek!’ Zijn

slotwoord, haar herkenningwoord. Ze stond op, draaide haar toneellach wat hoger en liep door de kring naar hem toe. Anne met de toverfluit, Bernd met de gitaar, dat deden ze elke keer zo, drie keer het Papageno-motief op de dwarsfluit, daarna een kort intro op de gitaar. ‘En nu mogen alle kinderen een triangel of een houten blok uit het midden pakken, en de ouders zingen mee. U kent het lied ongetwijfeld, en nu allemaal... drie, vier: *Das klinget so herrlich, das klinget so schön...*’

Terwijl de kinderen op de instrumenten losgingen en de ouders min of meer voor zich uit zongen, liep Anne met haar fluit dansend door de repetitieruimte, en Bernd drentelde er zingend en glimlachend met zijn gitaar achteraan.

Het lukte hem daarbij de hele tijd enthousiast met zijn hoofd heen en weer te bewegen. Bernd was een prof.

Hij had de kijkdagen voorzien van een uitgekiende choreografie en dat betaalde zich uit. De Muzimuis-cursussen waren bij de ouders van Hamburg-Ottensen bijna nog gewilder dan een volkstuin met elektriciteit, er waren lange wachtlijsten.

Anne mocht blij zijn dat ze de baan had gekregen. Bernd stelde anders alleen geschoolde muzikleraren of afgestudeerden van het conservatorium aan. Als gesjeesde muziekstudente had ze eigenlijk geen kans gemaakt, maar ten eerste had Bernd al snel vastgesteld dat Anne zijn gediplomeerde muziekdocenten met gemak omverblies en ten tweede paste ze bij zijn ‘algemene aanpak’. Wat inhield dat het een mooi plaatje opleverde als ze met haar dwarsfluit en haar donkere krullen door de grote ruimte wandelde in een ‘niet te lange’ jurk – dat was Bernd’s dresscode voor de kijkdagen.

‘Denk eraan, het zijn de papa’s die de lessen betalen!’ Maar

de jurk moest ook weer niet te kort zijn. ‘De mama’s moeten niet chagrijnig worden!’

Bernd grijnsde breed en knipperde met zijn ogen als hij dat zei, maar Anne kende hem al bijna vijf jaar. Hij meende het bloedserieus.

Ze had een hekel aan het lichtblauwe spijkerhemd en de vlecht. Ze had ook een hekel aan zichzelf als ze haar rattenvangershowtje deed, terwijl de toekomstige Muzimuisleerlingen de ritme-instrumenten in de grote repetitieruimte er genadeloos van langs gaven.

Ze voelde zich als een hostess op de Love Boat, die bij het *captain’s dinner* de ijstaart met de sterretjes moest binnendragen.

Maar cruisegeangers klaptten tenminste in de maat.

‘Heb je dat echt nodig, Anne?’

Waarom had ze gisteravond de telefoon opgenomen? Ze had het nummer van haar moeder op het display gezien en toch opgenomen. Een vergissing, elke keer weer.

Eerst had Marlene een paar minuten met Leon gepraat, maar die was nog niet zo goed in bellen. Hij knikte tegen de telefoon of schudde zijn hoofd als zijn grootmoeder hem een vraag stelde. Anne moest hem op de luidspreker zetten en Leons zwijgende antwoorden vertalen.

‘Wat wil je graag van oma voor kerst hebben, schat?’

Leon keek Anne hulpeloos aan, op de kleuterschool waren ze pas lampionnen aan het knutselen.

‘Ik geloof dat Leon er nog eventjes over moet nadenken, mama.’ Mama met de klemtoon op de laatste lettergreep, dat vond Marlene belangrijk.

Toen Leon naar zijn kamer was verdwenen, zette Anne de luidspreker uit, terwijl ze van de bank opstond. Ze ging nog steeds rechtop staan wanneer ze met haar moeder sprak. Toen haar dat opviel, ging ze weer zitten.

‘Anne, hoe gaat het met je? Ik hoor weinig van je.’

‘Alles prima, mama. Het gaat goed met me.’

‘Dat is mooi.’ Marlene was een meester in het laten vallen van stiltes.

‘Het gaat trouwens ook goed met mij.’

‘Dat zou ik je nog wel gevraagd hebben, mama.’

Zonder het te merken was Anne weer opgestaan.

Ze pakte een kussen van de bank, liet het op de grond vallen en schopte het in één keer dwars door de woonkamer.

‘En wat betekent dat, alles prima?’ vroeg Marlene. ‘Betekent het dat je eindelijk bent gestopt bij die tingel-tangelschool?’

Anne pakte een tweede kussen en schopte het tegen de muur.

‘Nee, mama, dat betekent het niet.’

Ze sloot haar ogen en telde langzaam tot drie.

Een kleine effectpauze aan de andere kant van de lijn, daarna een diepe ademteug, gevolgd door een ademstoot door de mond, en daarop, berustend en bijna gefluisterd: ‘Heb je dat echt nodig, Anne?’

Toen had ze moeten opleggen. Normaal gesproken deed ze dat op zo’n moment, gisteren was blijkbaar niet haar dag.

‘Mama, hou nou eens op met die onzin!’

‘Zeg, tegen wie –’

‘Het is niet mijn probleem als je je schaamt voor mijn leven.’

Het duurde even voor Marlene weer in staat was te spreken. ‘Je had alles, Anne.’

De andere meisjes waren altijd zo zenuwachtig geweest voor een optreden. Bleek van angst hadden ze naast hun pianoleraren op hun beurt zitten wachten. Vervolgens hadden ze zich met hangende hoofden de paar treden naar het podium opgesleept alsof ze werden terechtgesteld.

Anne was er dol op geweest. De kriebels in haar buik, heel lichtjes maar, als haar naam werd afgeroepen, en dan met wippende krullen het podiumtrapje op, zwierig naar de pianokruk toe, één keer kort haar hoofd in de nek – en gaan.

‘Natuurlijk vind je het geweldig. Omdat je altijd wint,’ had Cathrin, haar beste vriendin, zonder een spoor van afgunst gezegd, het was slechts een constatering. Annes eerste plaats bij ‘Jeugd musiceert’ was bijna routine. Regionale voorronde, deelstaatvoorrunde, nationaal concours – ze moest een tamelijk slechte dag treffen om op plaats twee of zelfs drie te belanden, dan ergerde ze zich zo aan zichzelf dat ze zich naderhand bij het oefenen nog meer uitsloofde.

De eerste drie jaar had Marlene haar zelf lesgegeven, later kwam ze ook mee naar alle concoursen. Grote ijscoupes na de concerten en toen ze wat ouder was flink shoppen, gearmd en heel gelukkig.

Het deed nog steeds pijn daaraan te denken. En aan haar vader, zijn glimlach, zijn handen op haar schouders als ze met een eerste prijs naar huis kwam; grote handen, die nog de boerenzoon verrieden. ‘Aardappelwoelhanden,’ zei Marlene, op goede dagen klonk het teder.

Alsof het voor haar helemaal geen probleem was dat haar man van lage komaf was, een jongen van het land, die zijn

stalgeur weliswaar in de collegezaal en bibliotheek was kwijtgeraakt, maar bij wie soms de 'r' in zijn mond naar voren gleed, en dan liet hij hem weer als in het Platduits rollen. Net als een landarbeider. Marlene kromp elke keer ineen.

Anne hield ervan, omdat de hoogleraar natuurkunde Enno Hove op die momenten benaderbaar was zoals maar zelden het geval was. Een papa, met de klemtoon op de eerste lettergreep.

‘Het talent heeft ze van mij!’

Marlene had van een muzikale carrière afgezien, toen ze op haar eenentwintigste zwanger werd. Dat was althans haar kijk op de dingen.

Zo'n groot offer was dat toch ook niet geweest, maakte grootmoeder Hildegard dan altijd graag duidelijk. ‘Laten we zeggen dat het een offertje was. Marlene en carrière, ach gut.’

Maar Anne scheen aanleg te hebben, zelfs Hildegard von Kamcke twijfelde daar niet aan. Het muziekgynasium, vanzelfsprekend, de eerste concerten op scholen en in culturele centra, en toen op haar veertiende verjaardag haar eigen vleugel.

Hij was bijna te groot voor de woonkamer, een Bechstein, tweedehands, maar haar ouders hadden niettemin een lening moeten afsluiten. Gearmd stonden ze naar Anne te luisteren toen ze de eerste keer op haar kostbare instrument speelde, de zwarte lak zo ernstig en plechtig als een belofte.

Thomas, haar broertje, was destijds zeven, hij ging net naar de tweede klas, vier losse tanden, merkwaardig genoeg wist ze dat nog.

Anne had hem al vroeg de eerste stukken op de piano

voorgedaan. Thomas op schoot, zijn mollige vingertjes op de toetsen. Hij leerde snel, al gauw speelden ze met vier handen.

Op zijn achtste was hij net zo ver als zij.

Op zijn negende was hij beter.

Voorspelen op het conservatorium, een expert die zijn best moest doen om zijn kalmte te bewaren. Moeder in gelukzalige opwinding, vader bijna bedeesd in zijn ontzag. Een wonderkind!

De hele wereld verlicht door de stralen van dat kind.

Je had alles, Anne...

Eerst alles en toen helemaal niets meer. Licht uit. Een totale zonsverduistering op haar zestiende. Niemand zag een jong talent staan, als er een begenadigd kind binnenkwam.

Na het rattenvangernummer moest ze rennen om Leon uit de kleuterschool op te halen, en toch kwam ze veel te laat.

Met een rood hoofd sloop ze naar de groepsruimte waar Leon in de Duplo-hoek zat te spelen, alleen, met zijn jas al aan, terwijl de leidster onder de eettafel veegde en Anne met opgetrokken wenkbrauwen begroette.

Ze had zich aangewend om in plaats van een excuus alleen maar 'Fijne avond!' te roepen, voordat ze Leon oppakte en hem snel naar buiten droeg, als een tikkende tijdbom die elk moment kon afgaan.

Ze kocht voor hem een broodje en voor zichzelf een cappuccino in een kartonnen beker, duwde de buggy in de richting van het Fischerspark en sloot zich bij de colonne van Ottensense oermoeders aan, die elke dag uit hun vooroorlogse woningen stroomden om hun nageslacht te luchten, de boodschappen uit de biologische winkel in het netje van hun